

Ο καινούριος τύπος πολιτικής έκφρασης παίρνει την ονομασία «κράτος» (αν και ο συγκεκριμένος όρος αρχίζει να επικρατεί μετά το 15ο αιώνα). Το κράτος προκύπτει από την επικράτηση του ηγεμόνα-βασιλιά πάνω στους φεουδάρχες και από την ανάπτυξη της αστικής τάξης. Η ανερχόμενη αυτή τάξη, η αστική, προωθεί το ενιαίο συγκεντρωτικό έθνος-κράτος και διευρύνει έτσι την επιβολή της στο οικονομικό και το πολιτικό επίπεδο.

Ιστορικά μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις «γενιές» εθνών κρατών:

1. Η **πρώτη «γενιά»** κρατών, που διαμορφώθηκαν το 19ο αιώνα - από αντίδραση στις φεουδαρχικές δομές στη βάση της αρχής των υπηκοοτήτων (π.χ. Γάλλος).

2. Η **δεύτερη «γενιά»** κρατών εμφανίζεται κατά τον 20ό αιώνα και κτίζεται πάνω στα ερείπια της Γερμανικής, της Αυστροουγγρικής και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γενικότερα, ο Μεσοπόλεμος ήταν μια δύσκολη περίοδος θεμελίωσης νέων κρατών. Κάποια από αυτά τα νέα κράτη αντιστοιχούσαν σε παλιά έθνη που επιβίωσαν χάρη στον πολιτισμό τους και κάποια άλλα «κατασκευάστηκαν» πάνω σε πιο σύνθετες δομές όπως η Γιουγκοσλαβία, που αποτελούσε μια ομοσπονδία επιμέρους «κρατών».

3. Η **τρίτη «γενιά»** κρατών εμφανίζεται από το 1945 και μετά το τέλος της αποικιοκρατίας. Σε αυτή τη «γενιά» κρατών δεν προηγείται το έθνος του κράτους, αλλά το κράτος έχει ως έργο την οικοδόμηση του έθνους (π.χ. Αλγερία).

4. Η **τέταρτη «γενιά»** κρατών προήλθε από την κατάρρευση των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού από το 1989 και μετά (π.χ. Ρωσία, Ουκρανία, Γεωργία, Λευκορωσία, Καζακστάν, Τσεχία, Σλοβακία, Σλοβενία, Κροατία κτλ.).

Η Ελλάδα, αρχίζει τη συγκρότησή της σε σύγχρονο κράτος το 1830. Η διαδικασία αυτή τελείωσε το 1947 με την προσάρτηση των Δωδεκανήσων (Συνθήκη Παρισίων). Η διαδικασία δημιουργίας κρατών συνεχίζεται σε πολλά μέρη του κόσμου, ενώ υπάρχουν ακόμη έθνη που διεκδικούν την εδαφική και κρατική τους υπόσταση (π.χ. Παλαιστίνη).

Εικ. 7.5 Επανάσταση του 1821: απαρχή συγκρότησης του ελληνικού κράτους. Πίνακας Θ. Βρυζάκη (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, 1975).

Ποιος κυβερνά στο πλαίσιο του κράτους και τι σημαίνει διακυβέρνηση; Μπορούν οι πάντες να κυβερνήσουν;

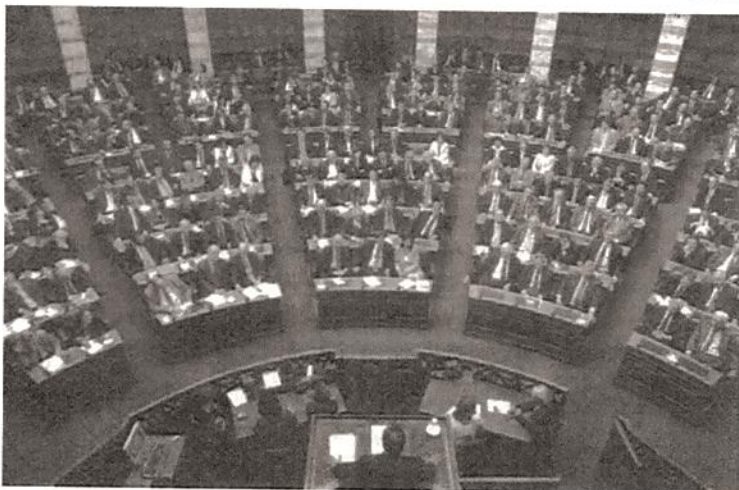
Η έννοια της διακυβέρνησης άλλαξε περιεχόμενο στο πέρασμα των αιώνων και η αλλαγή αυτή σχετίζεται με συγκεκριμένες κοινωνικές και οικονομικές διαδικασίες.

Αρκετοί στοχαστές θεωρούν την εμφάνιση του χριστιανισμού μια τομή στη σκέψη της πολιτικής επιστήμης (μια τομή μετά τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη), ενώ πολλοί χαρακτήρισαν το χριστιανισμό ως άρνηση της πολιτικής και της κοσμικής εξουσίας, αφού έδινε τα πρωτεία στο πνεύμα και στην ύπαρξη του Θεού.

Το σύστημα διακυβέρνησης που συναντάται στα σύγχρονα κράτη και το οποίο προϋποθέτει τη διαρκή συμμετοχή του πολίτη είναι η **δημοκρατία** (δήμος+κράτος). Η δημοκρατία στην αρχική της εκδοχή στην Αρχαία Ελλάδα είναι γνωστή ως **άμεση δημοκρατία** (συμμετοχή όλων των ελεύθερων πολιτών στη λήψη

«Αν γνώριζα κάτι που θα μπορούσε να με ωφελήσει, αλλά που θα έβλαπτε την οικογένειά μου, θα το απέρριπτα. Αν γνώριζα κάτι που θα ωφελούσε την οικογένειά μου, αλλά όχι την πατρίδα μου, θα προσπαθούσα να το ξεχάσω. Αν γνώριζα κάτι που θα ωφελούσε την πατρίδα μου, αλλά θα έβλαπτε την ανθρωπότητα, θα το θεωρούσα έγκλημα» (C.-L. Montesquieu, 1689-1755).

των αποφάσεων). Στα σύγχρονα, πολυπληθή και πολυπολιτισμικά κράτη αυτός ο τύπος δημοκρατίας δεν μπορεί να εφαρμοστεί, γι' αυτό συναντάται ο αντιπροσωπευτικός τύπος. Η **αντιπροσωπευτική** δημοκρατία ορίζεται ως η πολιτική μορφή διακυβέρνησης στην οποία ο λαός ασκεί έμμεσα την εξουσία διά των εκλεγμένων αντιπροσώπων του.

Εικ. 7.6 Ελληνικό Κοινοβούλιο: θεσμός αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. (Φωτογραφικό Αρχείο της Βουλής των Ελλήνων, 2005).

Στο πλαίσιο της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας η βούληση του λαού μπορεί να αποτυπωθεί και με τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος, που θα μπορούσε να εκληφθεί ως μια μορφή άμεσης δημοκρατίας.

Δικτάτορες - πρωταγωνιστές στην ανατροπή δημοκρατικά εκλεγμένων κυβερνήσεων

Εικ. 7.7α Α. Πινοσέτ (Χιλή, 1973-1990) (Εγκυκλοπαίδεια Grand Larousse, Ενότητα Ι: Ανθρώπος - κοινωνία, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2001).

Η ιδεώδης διαδικασία θεμελίωσης της δημοκρατίας περιλαμβάνει:

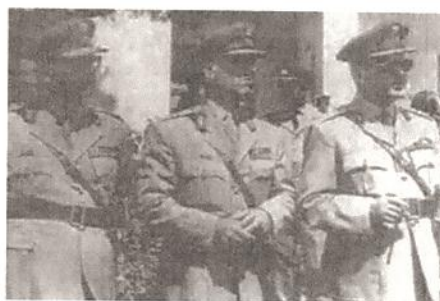
- την αρχή της αντιπροσώπευσης,
- τη διοίκηση που υπηρετεί τη γενική βούληση,
- τη διαφάνεια στην άσκηση της εξουσίας,
- τη διάκριση των εξουσιών (νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική).

Στον αντίθετο πόλο από τη δημοκρατία βρίσκεται ο ολοκληρωτισμός. Σε αυτό το σύστημα μόνο ένας, ο κυβερνήτης, κατέχει απόλυτη δύναμη και δυνατότητα ελέγχου όλης της κοινωνίας. Μία από τις μορφές του ολοκληρωτικού καθεστώτος είναι η δικτατορία, η οποία αποτελεί αυταρχικό σύστημα διακυβέρνησης, που στηρίζεται στη βία. Τα χαρακτηριστικά του ολοκληρωτισμού είναι τα εξής:

- η επιβολή μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας,
- η ύπαρξη μονοκομματισμού,
- η ύπαρξη ενός οργανωμένου σχεδίου εκφοβισμού των πολιτών,
- ο απόλυτος έλεγχος του στρατού,
- ο απόλυτος έλεγχος των μέσων επικοινωνίας,
- η ελεγχόμενη και προγραμματισμένη από

το κράτος, οικονομία.

Το αυταρχικό σύστημα διακυβέρνησης δεν απέχει και πολύ από τον ολοκληρωτισμό και περιλαμβάνει έναν κυβερνήτη (όχι απαραίτητα αιρετός) ο οποίος, ενώ επιτρέπει έναν κάποιο βαθμό ατομικής ελευθερίας, δεν επιτρέπει τη λαϊκή συμμετοχή στη διακυβέρνηση. Παράδειγμα αυταρχικού ηγέτη ήταν ο Σάχης της Περσίας.

Εικ. 7.7β Γ. Ζωιτάκης, Σ. Πατακός και Γ. Παπαδόπουλος (Ελλάδα). (Φιλοσοφία και κοινωνικές επιστήμες, Εκδοτική Αθηνών, 1997).